

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ 5'.

Περὶ Συνθηκῶν ἢ Συναλλαγμάτων.

ΨΔ'.

Ε' ἂν παραχωρῶνται ἑνταυτιῷ καὶ παραλαμβάνονται δίκαια, γεννᾶται ἑντευθεν συνθήκη (Ο', Π5'). Συνθήκη λοιπὸν ἢ συνάλλαγμα εἶναι πράξις, διὰ τῆς ὁποίας διάφοροι ἄνθρωποι ἐκ συμφωνοῦ αὐτῶν θελήσει ἀλλάσσει τὰ δίκαιά των, ἢ εἶναι ἢ ἐνότης διπλῆς ἢ πολλαπλῆς πράξεως, τῆς ὁποίας σκοπὸς εἶναι μεταβολὴ τῆς μεταξύ τῶν πραγματευομένων σχέσεως τῶν δικαίων. Διὰ τοῦτο εἰς ἐκτέλεσιν μιᾶς συνθήκης εἶναι ἀναγκαῖα τουλάχιστον δύο πρόσωπα φυσικά, ἢ ἡθικά (ΚΖ'), τὰ ὁποῖα ὀνομάζονται οἱ συμφωνοῦντες, ἢ οἱ συντιθέμενοι. Τὰ ἐκ τῶν συνθηκῶν κρεμάμενα δίκαια, καὶ τὰ τούτων ἀντίστικα καθήκοντα, εἶναι κατὰ τὴν φύσιν των ὑποθετικά (ΚΔ'), καὶ πρὸς διάκρισιν τῶν μὴ παραγομένων ἀπὸ συνθήκης ὀνομάζονται δίκαια κατὰ συνθήκην, καὶ καθήκοντα κατὰ συνθήκην.

ΨΒ'. Πράξις, διὰ τῆς ὁποίας κάμνει τις διὰ τὸν σκοπὸν ἄλλου ἀνθρώπου, ἢ παραγγέλλει ἄλλους νὰ τοῦ τὸ κάμωσιν, ὀνομάζεται δικανικῶς παροχή (praestatio). Ἐκφρασις δὲ, διὰ τῆς ὁποίας σημαίνει τις ὅτι ἀγαπᾷ καὶ θέλει κάμειν παροχὴν εἰς ἄλλον τινὰ, ὀνομάζεται ὑπόσχεις ἢ ἐγγύησις. Ἐπειδὴ δὲ ἢ τῆς μεταξύ δύο προσώπων σχέσεως τοῦ δικαίου μεταβολή, ἢ ἢ ἀλλαγὴ τῶν δικαίων των ἐμπορεῖ νὰ γείνη ἢ

διὰ παραχῆς ἢ δι' ὑπόσχεσεως· διὰ τοῦτο καὶ αἱ συνθήκαι εἶναι οὕτω λογικῶν ἢ δι' ἔργου ἢ διὰ λόγου· εἰς τὴν δευτέραν περίπτωσηιν, ὁ μὲν δίδων τὴν ὑπόσχεσιν λέγεται ὑποσχετῆς ἢ ἐγγυητής, ὁ δὲ ταύτην λαμβάνων, ἀποδοχεύς, μ' ὅλον ὅτι ἡ ἀποδοχὴ λέγεται καὶ εἰς τὴν δι' ἔργου, καὶ εἰς τὴν διὰ λόγου συνθήκην. Ἐὰν δὲ τούτιον γίνεται φανερόν, ὅτι ἡ διαθήκη δὲν εἶναι συνθήκη (ΠΕ΄)

ΠΓ'. Ἡ παροχὴ δὲν ἐμφαίνεται μόνον εἰς τὸ δίδειν καὶ πράττειν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ μὴ κάμῃ τις ὅ,τι εἶχεν ἐξουσίαν καὶ δίκαιον νὰ κάμῃ, ἢ συγχώρῃ νὰ γείνηται, τὸ ὁποῖον εἶχε τὸ δίκαιον νὰ ἐμποδίσῃ· τούτο δὲ εἶναι κυρίως πάσχειν, καὶ ὄχι πράττειν· ἀλλ' ἐμπορεῖ τὸ μὲν πάσχειν νὰ ἐκληφθῇ ὡς ἀπορατικῶς πράττειν, τὸ δὲ δίδειν ὡς εἶδος τοῦ πράττειν· καὶ οὕτω νὰ μείνῃ ἡ ἔκφρασις τοῦ ἀνωτέρου παραγράφου ἀμεταποίητος. Ἐὰν δὲ ὑποθέσωμεν, ὅτι ἡ εἰς συνθήκην ἀπαιτούμενη συγκατάθεσις ἐμπορεῖ νὰ γείνη ὄχι μὲ ἔκφρασιν, ἀλλὰ μ' ἄλλου τρόπου ἀναπαυτικόν τοῦ Λόγου, ἐμποροῦν τότε νὰ διαιεσθῶσιν αἱ συνθήκαι καὶ εἰς ῥητάς καὶ ἀρήρητους· ἡ δὲ διαίρεσις αὕτη θέλει μᾶς χρησιμεύσειν εἰς τὰ ἐφεξῆς.

ΠΔ'. Ὅτι ἡ δι' ἔργου συνθήκη ἔχει δίκαιον κύρος, ἡγουν δίδονται καὶ λαμβάνονται δι' αὐτῆς δίκαια, καὶ ἐπομένως ἐπίδίδεται καὶ ἀνάγκης καθήκοντα, δὲν εἶναι ἀμφιβολία, ἐπειδὴ ἐστὶν συμβαίνει ἄμεσος ἢ ἀλλαγὴ τῶν δικαίων, καὶ ὅ,τι μὲ τὴν ἀμφιβαίαν συγκατάθεσιν μετέβη εἰς τὴν σφαῖραν τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἐός, εἰν οὕναται νὰ ἐκβῇ ἀπ' αὐτὴν μὲ τὴν μονομερῆ βίλησιν τοῦ ἄλλου, χωρὶς νὰ ἀδικηθῇ τὸ πρόσωπον. Αὐτὸ δὲ ταῦτο ἔχει τὸ κύρος καὶ περὶ συνθήκης γενομένης διὰ λόγου, ἐπειδὴ καὶ αὕτη εἶναι ἰσοδύναμος μ' ἐκείνην· καὶ ἐξουτερῶς ἀρμονία τῆς χρήσεως τῆς ἐλευθερίας δὲν ἠθέλην εἰσθῆ

δυνατή μεταξύ τῶν ἀνθρώπων, εἴαν ὅ,τι περιέκλειτέ τις θέλον
εἰς τὴν σφαῖραν τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἄλλου, καὶ τὸ ἀνέδειξε
ἴδιον ἄλλου προσώπου, ἢ θελε τὸ ἀποχωρίζειν πάλιν ἀπ' αὐτοῦ
χωρὶς τὴν θέλησίν του (ΔΔ', ΙΙΓ').

ΙΕ'. Ὅτι δὲ συνθήκη, ἐπιτηριζομένη εἰς μόνην ὑπό-
σχασιν, μ' ὅλον ὅτι δὲν ἐξτελέσθῃ πραγματικῶς, ἔχει δίκαιον
κῦρος, καὶ ὑπάγεται εἰς ἀνάγκης καθήκον, γίνεται φανερόν ἔκ
τῶν ἐφεξῆς λόγων. Ἐὰν ἀποῦ γείνη ἡ συνθήκη, ἡγουν λη-
φθῆ ἢ ὑπόσχεσις, αἱ δύο θελήσεις τοῦ ὑποσχετοῦ καὶ τοῦ ἀπο-
δοχέως γίνονται μία, τὴν ὁποίαν ἔκαμαν οἱ συμφωνοῦντες κα-
νόνα τῶν μέλλουσῶν πράξεών των, καὶ νόμον, τὸν ὁποῖον γνω-
ρίζει κύριον ὁ Λόγος εἰς οὗ νὰ πληρωθῆ ἡ συνθήκη, ἡγουν
νὰ ἐκτελέσθῃ ἡ ὑπόσχεσις. Ἐγείναν λοιπὸν αἱ σφαῖραι τῆς ἐ-
λευθερίας τῶν συμφωνοῦντων κοιναὶ ὡς πρὸς τὸ ὑποσχεθὲν,
καὶ ἡ μόνη θέλησις τοῦ ὑποσχετοῦ δὲν ἐμπορεῖ παρὰ θέλησιν
τοῦ ἀποδοχέως, μὲ τὴν ὁποίαν ἔγεινε μία, νὰ χαλάσῃ τὴν
ἐνότητα ταύτην, καὶ ἐπομένως τὴν κοινὴν σφαῖραν τῆς ἐλευθε-
ρίας των, χωρὶς νὰ πατήτῃ τὴν σφαῖραν τῆς ἐλευθερίας τοῦ
ἀποδοχέως, καὶ νὰ ἀναδείξῃ ἀδύνατον τὴν διὰ τῶν νόμων τοῦ
δικαίου προσταζομένην ἀρμονίαν τῆς χρήσεως τῆς ἐλευθερίας
μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων (Δ'). Ἐκ δὲ τούτων συμπεραίνεται
ἐνταυτῷ, ὅτι μήπω γενομένη συνθήκη δὲν δύναται νὰ ἔχη τὸ
αὐτὸ κῦρος, καὶ ὅτι οἱ συμφωνοῦντες ὁμοῦ συσχεόμενοι ἐμ-
ποροῦν μὲ κοινὴν θέλησιν νὰ ἀκυρώσωσι τὴν συνθήκην.

Σημείωσις. Κατὰ τῆς διὰ λόγου συνθήκης ἔγειναν ἀντιβ-
ρήσεις, τὰς ὁποίας πρέπει ἐνταῦθα νὰ λύσωμεν μὲ συντομίαν.

α'. Διὰ λόγου συνθήκη ἀναφέρεται εἰς μέλλουσαν παρο-
χήν. Ἀλλὰ πῶς δύναται νὰ ὑποσχεθῆ τις πράγμα, τὸ ὁποῖον
ὡς μέλλον δὲν τὸ ἔχει εἰς τὴν ἐξουσίαν του; χωρὶς πολυλόγῳ

53 ΠΕΡΙ ΣΥΝΘΗΚΩΝ Η ΣΥΝΑΛΛΑΓΜΑΤΩΝ.

ἀπάντητιν εἰς τὴν σοφιστικὴν τὸ πλεόν ταύτην ἀντιρρήσιον λέγομεν, ὅτι ὁ ὑποσχετὴς συνεφώνησε νὰ παρέξῃ τὸ μίλλον ὡς παρὸν, ἤγουν ὡς βέβαιον ὢν, ὅτι θέλει τὸ λάβειν εἰς τὴν ἐξωσίαν του· ἢ δὲ ὑπόσχεσις αὕτη δὲν δύναται νὰ ἐκταθῇ πλεόν παρ' ὅσον ἀπαιτεῖ ἡ φύσις. Ἐάν τὸ ὑποσχεθὲν ἔπαυσεν ἀπὸ τοῦ νὰ κρέμαται ἀπὸ τὴν θέλησιν καὶ δύναμιν τοῦ ὑποσχετοῦ, παύει κατὰ φυσικὸν λόγον καὶ ἡ ἐνοχὴ του.

β'. Ἐμπορεῖ ἡ τήρησις τῆς συνθήκης νὰ βλάψῃ τὴν εὐτυχίαν τοῦ ὑποσχετοῦ· καὶ πῶς νὰ στέργῃ ὁ ἀποδοχεὺς τὴν δυστυχίαν τοῦ ὑποσχετοῦ; Κατὰ τῆς ἀντιρρήσεως ταύτης λέγομεν, ὅτι τὸ δίκαιον δὲν προσηρρίζεται ἀπὸ τὴν εὐτυχίαν καὶ ὠφέλειαν τοῦ ἀνθρώπου (ΛΘ'). Οἱ θετικοὶ νόμοι ἐμποροῦν εὐταῦθα νὰ περιορίσωσι μὲ λόγους ἐπεικειᾶς καὶ φρονήσεως τὴν ἐνοχὴν τοῦ ὑποσχετοῦ· εἰς πώλησιν, φέρει εἰπεῖν, ἐξωτερικοῦ πράγματος νὰ μὴ βλαθῇ τιμὴ ὑπερβαίνουσα καθ' ὑπερβολὴν τὰ ὅρια τοῦ μετρίου. Ἀλλὰ πάλιν καὶ οὗτοι οἱ νόμοι πολλάκις δὲν δύνανται νὰ ἐμποδίσωσιν τὴν ἀπαλλοτριώσιν τῶν ἐξωτερικῶν κτημάτων ἢ ὅλων ἢ μεγάλου αὐτῶν μέρους· διότι, ὅς τις νομίζων βάρος τὰ πράγματά του ἀβάστακτον, θέλει νὰ τὰ χαρίσῃ εἰς ἄλλον, Τίς φυσικοῦ δικαίου λόγος δύναται νὰ τὸν ἐμποδίσῃ; Τὸ φυσικὸν δίκαιον ἐμπορεῖ νὰ ἀπολύσῃ τὸν ὑποσχετὴν ἀπὸ τὴν τήρησιν τῆς συνθήκης, εἰ μόνον ὑποσχέθῃ ν' ἀπολλοτριωθῇ κτῆμα ἀναπαλλοτριώτου, τὸ ὁποῖον δηλαδὴ δὲν ἀποχωρίζεται ἀπὸ τὰ δίκαια τοῦ προσώπου του.

γ'. Ἀνθρώπινα βουλαὶ καὶ κλίσεις εἶναι μεταβληταί. Πῶς ὁ ἀποδοχεὺς ἐμπορεῖ νὰ ζητῇ τὴν ἐκπλήρωσιν τῆς συνθήκης, ὅταν αἱ τοῦ ὑποσχετοῦ βουλαὶ καὶ κλίσεις, αἵτινες τὸν ἐπροσδιώρισαν εἰς συνθήκην, ἐμεταβάλησαν; Τίποτε δὲν ση-

μαίνει ἡ ἀντίρρησις αὕτη· διότι συνθήκη μὲ ὑπόθεσιν τοῦ νὰ μὴ μεταβληθῶσιν αἱ βουλαὶ καὶ κλίσεις μου, κυρίως δὲν εἶναι συνθήκη· καὶ μὰ Διὰ διὰ τοῦτο γίνεται ἡ συνθήκη, διὰ νὰ δεσμεύσῃ τὸν ὑποσχετὴν, ὥστε, καὶ ἂν μεταβληθῶσιν αἱ βουλαὶ του καὶ κλίσεις, νὰ ἐκτελέσῃ τὴν ὑπόσχεσίν του. Ἐὰν ὁ ὑποσχετὴς ἐσυμφώνησῃ νὰ δώσῃ πρᾶγμα ἀναπαλλοτρίωτον, τότε ἀπὸ τὴν ὑπόσχεσίν του τὸν ἀπολύει ὁ λόγος, καὶ ὄχι αἱ κλίσεις του. Ἐκ δὲ τούτων γίνεται φανερόν, ὅτι ἡ συνθήκη κεράζεται ἀπὸ αἰτήματά τινα, τὰ ὅποια θέλομεν ἐξετάσειν ἐφεξῆς·

Υ5. Ἐὰν ἡ συνθήκη συνίσταται ἐκ πολλῶν ἄρθρων, τὰ ὅποια συναπαρτίζουν ἓν ὅλον, δὲν ἐμπορεῖ νὰ τελειωθῇ, πρὶν ἐμογνωμήσωσιν οἱ συμφωνοῦντες καθ' ὅλα· ἐὰν δὲ τὰ ἄρθρα δὲν συναποτελοῦσιν ἓν ὅλον, ἐμπορεῖ καθὲν νὰ θεωρηθῇ ὡς χωριστὴ συνθήκη. Ἐὰν πολλοὶ ὁμοῦ κάμωσι συνθήκην, τὴν κάμνουν ἢ ὡς φυσικὰ ἢ ὡς ἠθικὰ πρόσωπα (Κ'Ζ.). εἰς τὸ πρῶτον καθεὶς εἶναι συμφωνῶν· εἰς τὸ δεῦτερον εἶναι συμφωνῶν μόνον τὸ ἠθικὸν πρόσωπον, καὶ ἐμπορεῖ ἢ εἰς ὑπὲρ πάντων, ἢ οἱ πλείότεροι, νὰ στέρξωσι τὴν συνθήκην, κατὰ τὸν διοργανισμὸν τοῦ ἠθικοῦ προσώπου· ἢ ἐμποροῦν νὰ ἐκλέξωσιν ἓνα, καὶ νὰ τοῦ δώσωσι τὴν πληρεξουσιότητα τοῦ νὰ συμφωνήσῃ, τὴν δὲ ἐπικύρωσιν τῆς συνθήκης νὰ κάμῃ τὸ ἠθικὸν πρόσωπον ἔπειτα· τότε ἡ συνθήκη δὲν κρίνεται τελειωμένη πρὶν γείνη ἡ ἐπικύρωσις· εἰ δὲ ὁ πληρεξούσιος ἔχει καὶ τὴν ἐπικύρωσιν, καὶ δὲν ὑπερβῇ τὰ ὄρια τῆς πληρεξουσιότητός του, ἢ συνθήκη ἔχει τὴν δυνάμιν της, καὶ χωρὶς νὰ τὴν ἐπικυρώσῃ τὸ ἠθικὸν πρόσωπον.

ΥΖ. Ἐὰν οἱ συμφωνοῦντες μὲ κοινὴν συγκατάθεσιν ἀκυροῦσιν ἢ μεταβάλλουσι προσδιορισμούς τινας προγενεστέρως συν-

60 ΠΕΡΙ ΣΥΝΘΗΚΩΝ Η ΣΥΝΑΛΛΑΓΜΑΤΩΝ.

θήκης, ἔμπορῶν νὰ ἐκληφθῶσιν ὡς νὰ συνέδεσαν νέαν συνθήκην, διὰ τῆς ὁποίας ἀκυροῦσιν ἢ μεταβάλλουσιν ἐν μέρει τὴν ἀρχητέραν· καὶ ἡ δευτέρα συνθήκη εἶναι ἐξ αλειπτικῆ τῆς πρώτης· εἰ δὲ χρησιμῆται ἡ δευτέρα πρὸς πλειοτέραν ἀκρίβειαν καὶ ἐξήγησιν τῆς πρώτης, εἶναι τότε ἀναπληρωτικῆ τῆς πρώτης, καὶ αἱ δύο ὁμοῦ συνάμα λαμβανόμεναι συναποτελοῦσι μίαν συνθήκην.

ΨΗ'. Οἱ οὐτιώδεις προσδιορισμοὶ ἢ χαρακτῆρες, οἵτινες ἀπαιτοῦνται εἰς πραγμάτευσιν συνθήκης περὶ ἀμοιβαίων δικαίων καὶ καθήκοντων εἶναι· α'.) κοινὴ θέλησις ἢ ὁμοφροσύνη τῶν συμφρονούντων· β'.) τὸ φυσικῶς καὶ ἠθικῶς δυνατόν τῆς ἐκτελέσεως τῆς συνθήκης· ἐκ δὲ τῶν δύο τούτων παράγονται ἔτι οἱ ἄλλοι οὐτιώδεις χαρακτῆρες τοῦ τῆς συνθήκης κύρους. Συνθήκη ἔχουσα τοὺς χαρακτῆρας τούτους εἶναι ἀποδεκτὴ εἰς τὸν Λόγον· χωρὶς δὲ τούτων, εἶναι φαινόμενον συνθήκης, ἀκυροῦ καὶ ἀποβλητέον.

ΨΘ'. Ἐκ τοῦ πρώτου χαρακτῆρος ἐκπηγάζουν οἱ ἐφεξῆς, οἵτινες ἐμπεριέχονται εἰς ἐκεῖνον δύναμι.

α'. Οἱ συμφρονούντες νὰ εἶναι κύριοι τοῦ νοῦς καὶ τῆς θελήσεώς των· διὰ τοῦτο παιθία μωρὰ καὶ μωροὶ ἄνδρες ἢ μανικοὶ δὲν δύνανται νὰ κάμωσι συνθήκην· διὰ τοῦτο καὶ εἰ θετικοὶ νόμοι τοὺς ἐκλαμβάνουν ὡς κωφούς καὶ ἀλάλους, καὶ παραλαμβάνουν αὐτ' αὐτῶν ἐπιτρόπους μὲ νοῦν καὶ κρίσιν. Καὶ ὅταν δὲ κατὰ συμβεβηκὸς χάσῃ τις πρὸς ὄραν τὸν νοῦν του, καθὼς οἱ μεθύσμενοι, δὲν δύναται νὰ κάμῃ συνθήκην. Ἐξαίρουνται δὲ οἱ ἐμπαθεῖς, οἵτινες μ' ὄλον ἔτι εἶναι ἄλογοι διὰ τὸ πάθος, ἀλλὰ δύναται νὰ κάμωσι συνθήκην δικανικῶς, ἐπειδὴ εἶναι ἀδύνατον νὰ διορισθῇ ἵσως ἐπικρατεῖ τὸ πάθος, τὸ ὅπεσον πολλὰκις εἶναι κεκρυμμένον καὶ δεικνύει ἐξωτερικῶς

ΠΕΡΙ ΣΥΝΘΗΚΩΝ Η ΣΥΝΑΛΛΑΓΜΑΤΩΝ. 61

ἀπαθῆ τὸν ἐμπαθέστατον· ἀλλ' οἱ θετικοὶ νόμοι πρέπει κ' ἐδῶ φρονίμως καὶ ἐπεικῶς νὰ περιορίσωσι τὸ πρᾶγμα πρὸς ὄφελος τῆς ἀνθρωπότητος.

β'. Νὰ ἔλλειπη μακρὰν ἀπὸ τῆν συνθήκην πᾶσα ἀπάτη τῶν συμφωνούντων καὶ οὐσιώδης καὶ ἀναπόφευκτος, γενομένη δολίως ἢ καὶ ἀδέλως· ἢ οὐσιώδης ἀπάτη ἀποβλέπει τὸ ἀντικείμενον τῆς συνθήκης, ἢ γούν νὰ μὴ ἀλλαχθῆ τὸ προκείμενον εἰς συνθήκην πρᾶγμα μὲ ἄλλο, καὶ κάρη ἀδύνατον τῆν συμφωνίαν τῶν θελήσεων, εἰ εἶναι ἀναπόφευκτος· καὶ οὕτω διαφθεῖρει τὰ εἰκόσια ἀποτελέσματα τῆς συνθήκης· εἰ δὲ εἶναι ἀποφευκτὴ διὰ προσηκτικῆς παρατηρήσεως τῶν συμφωνούντων, ἐμποροῦν πάλιν νὰ συμφωνήσουσι αἱ θελήσεις· διότι ὑποτίθεται, ὅτι ὁ συμφωνῶν, καὶ γνωρίζων τὸ ἔλλειμμα τοῦ ἀντικειμένου, τὸ ἔστερξεν. Ὡσαύτως καὶ ἐπουσιώδης ἀπάτη δὲν πρέπει νὰ εἶναι εἰς τῆν συνθήκην, ἢ γούν τοιαύτη, ἣτις εἶναι ἐξωτερικὴ ὀπισθοῦν εἰς τὸ ἀντικείμενον, ἢ γούν εἰάν τὸ ἀντικείμενον εἶναι ἄσχημον ἀντὶ καλοῦ, ἢ τοιοῦτον ἀντὶ τοιούτου κτλ. Ἐὰν μᾶς πλανῆ ὁ συμφωνῶν θέλων, λέγεται ἀπατεῶν, καὶ ἡ συνθήκη μᾶς ἀκυρόνεται· εἰ δὲ μὴ θέλων, πρέπει νὰ μᾶς πληρώσῃ τῆν ἐκ τῆς πλάνης ἀποζημίωσιν· διότι ὁ Λόγος δὲν ὑποφέρει νὰ ζημιώσωμεν ἄλλον.

γ'. Ἡ συγκατάθεσις δὲν πρέπει νὰ προῦποτιθῆται ὡς ἔτυχεν, ἀλλὰ νὰ ἐκφράζεται ῥητῶς, εἰ δυνατόν· εἰ δὲ μὴ, νὰ συμπεραινεται εὐλόγως, τὸ ὁποῖον λέγεται σιωπηλὴ συγκατάθεσις· ὅταν ἐμβαίνης, φέρῃ εἰπεῖν, εἰς τὸ ἀρτοπωλεῖον, καὶ χωρὶς νὰ εἴπῃς τίποτε, καταβάλλῃς δέκα παράδες καὶ λαμβάνεις δέκα παράδων ψωμίον χωρὶς ἀντίστασιν τοῦ ἀρτοπύλου, τοῦτο λέγεται εὐλογος καὶ σιωπηλὴ συγκατάθεσις· ὅταν γεννηθεῖς τις εἰς πόλιν καὶ ἀνατραφεῖς ζητῆ ἀπὸ τῆν πολιτείαν

62 ΠΕΡΙ ΣΥΝΘΗΚΩΝ Η ΣΥΝΑΛΛΑΓΜΑΤΩΝ.

δικαία του τινά· τίς δὲν καταλαμβάνει ὅτι οὗτος ἔχει σιωπηλὴν συνθήκην, ὡς πολίτης, μὲ τὴν πόλιν νὰ τὸν προστατεύῃ; Εἰς ἄλλας περιπτώσεις πρέπει ἢ συνθήκη νὰ ἐκφράζεται ῥητιῶς· οἷον, ὅτι ἐκάμαμεν ἑταιρείαν νὰ πραγματοποιώμεθα ὁμοῦ, ἢ ἠγόρασα τὸν οἶκον ἀπὸ τὸν δεῖνα μὲ τόπον ἀργύριον· ἀλλ' ἐάν τις χωρὶς νὰ ἐκφράσῃ τὴν συνθήκην του (ὅπου εἶναι ἀνάγκη ἐκφράσεως) ζητῇ τὴν ἐκτέλεσίν της, ζητεῖ ἀλόγου συνθήκης κύρσιν· τοιοῦτον τι συμβαίνει, ἐάν τις ἀπὼν ζητῇ χωρὶς νὰ τὸ εἴπῃ νὰ τοῦ ἐπισκευάσῃ τὸν οἶκον ἄλλοι· ποῦ ἐξεύρουσιν οὕτοι, ὅτι θέλει ὁ ἀπὼν οἰκοδεσπότης τὴν ἐπισκευὴν τοῦ οἴκου του; εἰς τοιαύτας περιπτώσεις χρειάζεται ῥητὴν ἑξήρασιν ἢ συνθήκη.

δ'. Ἡ ὑπόσχεσις δὲν πρέπει νὰ εἶναι οὔτε ἀπροσδιόριστος, οὔτε ἠραγκατμένη μὲ ἄδικον βίαν· διότι ὑπόσχεσις ἀπροσδιόριστος ἐμπορεῖ νὰ ἀποβλέπῃ καὶ εἰς κακοῦ καὶ εἰς ἀγαθοῦ παροχὴν· καθὼς, ἐὰν ὑποσχεθῇ νὰ δώσῃ τις εἰς ἄλλον νὰ φάγῃ τι ἀπροσδιόριστος· τοῦτο ἐμπορεῖ νὰ εἶναι καὶ τροφή καὶ φαρμάκιον· διὰ τοῦτο εἶναι χρεια προσδιορισμοῦ εἰς τὴν ὑπόσχεσιν· καὶ πάλιν ὑπ' ἀνάγκης ἢ ὑπόσχεσις εἶναι ἄκυρος· διότι οὕτως ἐμποροῦν οἱ κλέπτει νὰ βιάζουσι μὲ τὰ ὄπλα εἰς τὰς χεῖρας τοῦς ὁμοιωτάτους εἰς ὁποιασδήποτε θέλουσι συνθήκας· ἀλλὰ τοιαῦται συνθήκαι δὲν εἶναι θελήσεως, ἀλλὰ βίας ἀδίκου γεννηήματα, καὶ διὰ τοῦτο εἶναι ἄκυροι· δικαία ὅμως βία δὲν ἀναίρει τὴν συγκατάθεσιν· οὕτω πρέπει νὰ κριθῶσιν αἱ μεταξὺ τῶν ἐθνῶν γινόμεναι εἰρήνης συνθήκαι μετὰ προϋπάρχοντα πόλεμον, καθὼς θέλει φανῆν εἰς τὸ τῶν ἐθνῶν δίκαιον.

ε'. Ἐκ τοῦ δευτέρου χαρακτηῆρος ἐκπηγάζουσι οἱ ἐφεξῆς.

α'. Ἡ πράξις, πρὸς τὴν ὁποίαν ὑποχρεούεται τις διὰ συνθήκης, νὰ ἐμπορῇ νὰ γίνῃται μὲ φυσικὰς δυνάμεις καὶ μὲ φυσικοὺς νόμους· διότι εἰς τὰ φυσικῶς ἀδύνατα κανένα δὲν ὑποχρεώνει ὁ Λόγος. Ἐμπορεῖ ὅμως τις, ὅταν μὲν κάμῃ τὴν

ΠΕΡΙ ΣΥΝΘΗΚΩΝ Η ΣΥΝΑΛΛΑΓΜΑΤΩΝ. 63

συνθήκην νὰ δύναται, μετὰ καιρὸν δὲ νὰ χάσῃ τὸ δύνασθαι· οὖν, ἐσυμφωνήσῃ τις νὰ ὑπάγῃ πεζὸς εἰς Κωνσταντινούπολιν· ἀλλ' ἐν τῷ μεταξύ χάσας ἐκ περιστάσεως τὸν πόδατον ἀπολύεται ἀπὸ τὴν ἐνοχὴν· καὶ ἄλλος συμφωνήσας νὰ πληρῶσθαι τὴν ποσότητα χρημάτων, ἐὰν ἐκ περιστάσεως χάσῃ ὅλην τὴν περιουσίαν, ἐξαλείφεται ἀπὸ τῆς πληρωμῆς τὴν ἐνοχὴν· εἰ δὲ χάνῃ μέρος τῆς περιουσίας του, πρέπει νὰ πληρῶσθαι ἀναλόγως καὶ μέρος τοῦ χρέους εἰς πολλοὺς δανειστὰς κατὰ τὸν λόγον τοῦ ὅσον ἔχει πρὸς τὸ ὅσον χρεωστεῖ.

β'. Ἡ πράξις δὲν πρέπει νὰ εἶναι ἀπολύτως ἀπηγορευμένη ἀπὸ τὸν Λόγον· διὰ τοῦτο συνθήκαι κλοπῆς, φόρου, ἀτιμίας δὲν δύναται νὰ γείνῃ, ἐπειδὴ εἶναι ἐναντία τοῦ Λόγου τὰ τοιαῦτα ἔργα.

γ'. Τὰ δίκαια τῶν συμφωνούντων, περὶ τῶν ὁποίων κάμνουν συνθήκην, πρέπει νὰ εἶναι κτητὰ καὶ ἀπαλλοτριωτὰ· οἷον ὁ Λόγος δὲν δύναται χωρὶς νὰ ἀντιφῆσθαι εἰς ἑαυτὸν ἢ ἀποδώσθαι εἰς τινα ἄλλον διὰ συνθήκης δίκαια, ἀφαρπάζων ἀπ' ἄλλους, ὅσα ἐγνώρισεν εἰς αὐτοὺς οὐσιώδη καὶ καθολικὰ καὶ ἀναγκαῖα δίκαια· δὲν ἐμπορεῖ λοιπὸν νὰ κάμῃ κτῆμα ἀνθρώπου ἄλλου ἀνθρώπου· οἷον ἡ ἐλευθερία τοῦ ἀνθρώπου εἶναι δίκαιόν του ἀκτῆτον καὶ ἀναπαλλοτριωτον· ἀλλὰ μόνον μὲ περιορισμοὺς τινὰς δύναται νὰ δώσῃ καὶ νὰ λάβῃ δίκαια κτητὰ καὶ ἀλλοτριωτὰ.

δ'. Τὰ δίκαια τρίτου τινὸς δύναται νὰ γείνωσιν ἀντικείμενον συνθήκης μόνον διὰ τῆς ταύτου ῥητῶς ἐκφρασμένης ἢ εὐλόγως ὑποτιθεμένης συγκαταθέσεως· οἷον τὰ δίκαια καθενὸς, μ' ὅλον ὅτι δι' αὐτὸν εἶναι ἀπαλλοτριωτὰ, δι' ἄλλον ὅμως εἶναι ἀναπαλλοτριωτὰ· διὰ τοῦτο ὁ τρίτος πρέπει νὰ δώσῃ τὴν συγκατάθεσίν του εἰς πληρεξούσιόν του ἐπίτροπον, ὅς τις νὰ

64 ΠΕΡΙ ΣΥΝΘΗΚΩΝ Η ΣΥΝΑΛΛΑΓΜΑΤΩΝ.

πραγματευθῆ τὴν συνθήκην, ἐκφρασμένην ῥητῶς καὶ ἐγγράφως. Ἐὰν δὲ ἡ συγκατάθεσις δὲν ἐκφρασθῆ, ἀλλ' ὑποτεθῆ εὐλόγως, ἐμπορεῖ μὲν γὰρ γείνη συνθήκη περὶ τῶν δικαίων τοῦ τρίτου, ἀλλὰ πάντοτε μὲ τὴν ὑπόθεσιν, ὅτι θέλει δοθῆν ἐφεξῆς ἡ ῥητὴ συγκατάθεσις του· καὶ κλείεται μὲν ἡ συνθήκη, δὲν ἐκτελεῖται δὲ πρὶν γείνη γαί ὁ προσδιορισμὸς οὗτος, ἐκτός ἐάν ὁ τρίτος εἶναι κινῆστος καὶ ἀλάλος, ἤγουν νῆπιον, ἢ μορὸς (ΨΘ'. α'). Ἄλλ' ἐστὶν ἀπρεπὲς οἱ πολιτικοὶ νόμοι γὰρ προσδιορίσωσι τὸ πρῶγμα πρὸς ἀσφάλειαν τῆς συνθήκης, καὶ ἀποφυγὴν τῆς ἀδικίας καὶ τοῦ ἀλάλου προσώπου καὶ τοῦ ἐπιτρόπου καὶ τῶν ἄλλων συμφερότητων.

ΡΑ. Διὰ τῶν συνθηκῶν ἐμποροῦν γὰρ γεννηθῶσιν ὄχι μόνον δίκαια πραγματικά, ἀλλὰ καὶ προσωπικά, καὶ πραγματοπρωτικά (ΜΓ'. ΜΗ'). Διὰ τοῦτο σχηματίζονται ἐκ τῶν συνθηκῶν ὄχι μόνον ἀπλῶς θετικά, ἀλλὰ καὶ ἀποφατικά δικαιώματα εἰς ἄλλους· καὶ τότε ἐμπορεῖ γὰρ ἀδικηθῆ τις ὄχι μόνον διὰ θετικῶν, ἀλλὰ καὶ δι' ἀποφατικῶν πράξεων, ἤγουν δι' ἀπραξιῶν.

Σημείωσις. Πραγματικά δίκαια ἀποκωλύονται διὰ συνθήκης, ἐάν ᾖ αὐτῆς πρῶγμα ἐξωτερικόν τοῦ ἐνὸς ἐμφανῆ εἰς τὴν σφαιρὰν τῆς χρήσεως τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἄλλου· πρὶν ἔσθην τὸ πρῶγμα, εἶναι ὑποχρεωμένος ὁ ὑποσχετὴς γὰρ τὸ παραδοῖσθαι· ἡ παράδοσις αὕτη εἶναι τοῦ ὑποσχετοῦ παροχή, διὰ τῆς ὅποιος ἐκτελεῖ τὴν συνθήκην του, καὶ ἐπομένως, ἕως οὔ γὰρ ἐκπληρωθῆ, τὸ δίκαιον εἶναι προσωπικόν, καθότι ἔχει δίκαιον ὁ ἀποδοχὴς γὰρ ζήτησθαι τὴν ἐκπλήρωσιν ἀπὸ τοῦ πρώτου ἐκείνου. Ἐὰν συμβῆ εἰς τὸ μετὰ βλάβην εἰς τὸ πρῶγμα ἢ κατὰ συμφερότηκός ἢ βουλητικῶς, πρέπει γὰρ πληρωθῆ καὶ αὕτη ἀπὸ τοῦ ὑποσχετοῦ. Ἐὰν δὲ εἶναι προσωπικόν δικαίον ἀντικείμενον τῆς συνθήκης, τότε ὁ εἰς συμφωνίας καὶ ὑποχρεοῦται εἰς τὸν ἄλλον γὰρ τοῦ παρέξῃ πρῶματό του· ἐάν ᾖ αἱ παροχαὶ αὗται εἶναι θετικά πράξεις, εἶναι θετικῶν καὶ εἰς τὴν συνθήκην γεννόμενον δικαίωμα, καθὼς καὶ τὸ εἰς ἐξωτερικὰ πρῶγματα· ἐάν δὲ ἔσθην αἱ χρηστικαί, ὁ ἀποδοχὴς ἀδικεῖσαι διὰ τῶν ἀποφατικῶν πράξεων, καθὼς καὶ ὅταν εἶναι

ΠΕΡΙ ΣΧΝΟΗΚΩΝ Η ΣΥΝΑΛΛΑΓΜΑΤΩΝ. 65

λαμβάνη τὸ περὶ τοῦ ὁποίου ἐσυμφώνησε πράγμα· διὰ τοῦτο ἐμποροῦν
να πατηθῶτον αἱ συνθήκαι καὶ διὰ καταφατικῶν καὶ δι' ἀποφατικῶν
πράξεων, ἐνῶ τὰ ἐκτὸς συνθήκης δίκαια μόνον. Θετικῶς δύνανται νὰ σί-
θετηθῶσι. Πραγματικὰ λοιπὸν δίκαια ἐμποροῦν νὰ γείνουν κτητὰ καὶ
χωρὶς συνθήκης διὰ μέρους τῆς κυριείσεως. Προσωπικὰ δὲ ἄλλως δὲ
ἀποκτῶνται, εἰ μὴ μόνον διὰ συνθήκης, εἰς τὴν ὁποίαν ἐξηγεῖται Τί νὰ
δώσῃ τὸ ἐν πρόσωπον, καὶ Τί νὰ λάβῃ τὸ ἄλλο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ'.

Περὶ παραβάσεως τῶν δικαίων.

ΡΒ'.

Ε' Ἄν τις ἐκ τῆς ἐλευθέρως πράξεως ἄλλου ἐμποδίζεται ἀπὸ
τὴν ἐκτέλεσιν τῶν δικαίων του μὲ τρόπον ἄδικον, καὶ προξε-
νηθῇ εἰς αὐτὸν ἐκ τούτου ζημία θετικὴ, καὶ ἀποφατικὴ· τότε
τὸ δίκαιον παραβαίνεται, καὶ τὸ πρόσωπον ἀδικεῖται· καὶ ὁ μὲν
ἀδικούμενος προστατεύει μὲ ἀναγκαστικὰ μέσα τὸ δίκαιον, ὁ δὲ
ἀδικῶν κατανατᾷ εἰς τοιαύτην κατάστασιν, ὥστε τὸ μὲν καθήκον του,
τὸ ὁποῖον εἶχε νὰ σέβεται τὸ ξένον δίκαιον, λαμβάνει τὴν
μορφήν ὀφειλήματος, αὐτὸς δὲ καθυποβάλλεται εἰς τὴν ἀνάγκη-
ν νὰ πληρώσῃ τὴν ἀδικίαν τιμωρούμενος κατὰ τὰ μέτρα τῆς
τοῦ δικαίου παραβάσειός του.

ΡΓ' Δὲν εἶναι λοιπὸν πᾶν ἐμπόδιον ἐκτελέσεως τῶν δι-
καίων παράβασις αὐτῶν, ἀλλὰ μόνον τὸ ἐκ τῆς ἐλευθερίας
ὁμέσως ἢ ἐμμέσως προερχόμενον, καὶ ἐνταυτῷ ἀντιμαχόμενον
εἰς τὸ εἶδος τοῦ δικαίου, τὸ ὁποῖον ὁμολογεῖται γενικῶς ὑπὸ
πάντων· διὰ τοῦτο, ὅς τις ἐμποδίζει τοὺς πτωχοὺς νὰ ζητοῦν
ἐλεημοσύνην, μ' ἔλον ἔτι τὸ κάμνει ἴσως ἐξ ἀπανθρώπου καὶ

66 ΠΕΡΙ ΠΑΡΑΒΑΣΕΩΣ ΤΩΝ ΔΙΚΑΙΩΝ.

σκληροῦ τρόπου, δὲν λέγεται παραβάτης δικαίου· διότι ὁ πτω-
 χὸς ἔχει δικαίον νὰ ἐργάζεται, καὶ ὄχι νὰ ζητῇ ἀπὸ τοὺς
 ἄλλους τὰ διὰ κόπων ἀποκτηθέντα· οὐδὲ, ὡς τις μὴ θέλων
 κτυπήσῃ τινα, ἀδικεῖ, ἐκτὸς εἰάν τις ἀδικίαν τὴν ἀπρο-
 σεξίαν του· ἀλλ' ὡς τις ἐπίτηδες, ἤγουν ἐξ ἐλευθέρου του
 θελήσει, ἢ ἐμποδίτῃ τινα ἀπὸ τοῦ νὰ σπείρῃ τὸ χωράφιόν
 του, ἢ ἀρπάσῃ μέρος τῶν γεννημάτων του, εἶναι κυρίως ἀδικος·
 τὸ δὲ ἀδικημάτων ὀνομάζεται ἀμάρτημα ἀπλῶς, καὶ πρέ-
 πει νὰ διακριθῇ ἀπὸ τὸ τῆς κατ' ἰσχύος ἀμάρτημα,
 τὸ ὁποῖον εἶναι ἀδικία κατὰ τῆς διοικήσεως.

ΡΓ'. Ἐπειδὴ ἡ ἀνάγκη δὲν δύναται εὐλόγως νὰ ἔχη
 σκοπὸν ἄλλον, εἰ μὴ νὰ ἀσφαλισθῇ ὁ ἄνθρωπος διὰ βίας ἀν-
 τιθέτου εἰς τὴν ἀδικίαν βίαν· διὰ τοῦτο τὸ δικαίον τῆς ἀνάγκης
 εἶναι κυρίως ἀσφαλιστικὸν δικαίον, καὶ ἐπομένως δικαίον ἀμύ-
 νης, ἐπειδὴ νὰ ἀμύνη τις τὸν ἑαυτὸν του θέλει νὰ εἴπῃ νὰ
 ἀσφαλίζεται κατὰ τῶν ἀδικιῶν. Ἡ ἀνάγκη λοιπὸν ἐμπορεῖ
 νὰ γείνη, ἢ διὰ νὰ προλάβωμεν τὸν ἀδικοῦντα πρὶν μᾶς
 ἀδικήτῃ, ἢ διὰ νὰ τὸν ἀναγκάσωμεν, ὅσον εἶναι δυνατὸν,
 εἰς τὸ νὰ ἀποκαταστήσῃ τὸ πρόσωπόν μας εἰς τὴν προτέ-
 ραν του κατάστασιν, ἢ διὰ νὰ τὸν ἀνταμείψωμεν μὲ τὰ ἴσα.
 Τὸ πρῶτον λέγεται δικαίον ἀσφαλείας· τὸ δεῦτερον,
 ἀποκαταστάσεως ἢ ἀνακτῆσεως· τὸ τρίτον ἀντεκ-
 τίσεως· ὅλα δὲ ταῦτα τὰ δίκαια εἶναι διάφοροι τρόποι
 τοῦ δικαίου τῆς ἀνάγκης· θέλομεν δὲ ἐξετάσειν καθὲν ἐκ τού-
 των χωριστά.

ΡΔ'. α'. Ὄταν ὁ ἀδικος ἐτοιμάζεται νὰ μὲ βλάβῃ, ἔχω
 τὸ δικαίον νὰ ἀσφαλισθῶ προλαμβάνων τὴν ἀδικίαν του· εἰάν
 θέλῃ νὰ μὲ κλέψῃ, νὰ τὸν διώξω· εἰάν θέλῃ, νὰ μὲ δειρῃ,
 νὰ τὸν ἐμποδίσω· καὶ εἰάν θέλῃ νὰ μὲ σκοτώσῃ, τὸ φυσικ-

χόν δίκαιον ζητεῖ νὰ τὸν σκοτώσω· διότι ἀφ' οὗ σκοτώσῃ αὐ-
τός ἐμέ, χάσω μὲ τὴν ζωὴν μου, καὶ ὅλα τὰ δίκαιά μου, καὶ
δὲν ἐμπορῶ νὰ ἐξαναποκτήσω τὸ πρόσωπόν μου πλέον ἐπὶ τῆς
γῆς· καὶ ἐὰν αἱ προσβολαὶ τοῦ γίνωνται πρῶτον εἰς τὸν γείτο-
νά μου, πρέπει ἀσφαλίζων τὸν ἑμαυτὸν μου νὰ τὸν διώξω ἐκεῖ-
θεν, καὶ νὰ τὸν φονεύσω, ἐὰν ζητῇ νὰ φονεύσῃ τὸν γείτονα
μου· καὶ ὄχι μόνον τότε, ἀλλὰ καὶ ἐφεξῆς νὰ κατατρέξω, ὅσον
δύναμι, τὸν φονέα τοῦ πλησίον μου· ἀλλὰ τοῦτο, μ' ὅλου ὅτι
εἶναι φυσικῶς δίκαιον, οἱ πολιτικοὶ νόμοι τὸ ἐμποδίζουσι λα-
βόντες αὐτοὶ τὴν φροντίδα τῆς τιμωρίας τοῦ φονέως· συγχω-
ροῦσι δὲ νὰ φονεύσῃ τις τὸν ἐπιχειροῦντα κατ' αὐτοῦ νόμον, καὶ
τοῦτο μὲ φρονίμους καὶ ἐπεικεῖς περιορισμούς διὰ νὰ μὴ γίνεταί
κατάχρησις.

ΡΕ'. β'. Ἐάν τις κάμη τὴν ἀδικίαν, ἤγουν ἀρπάσῃ πράγ-
μα ἰδικόν μου καὶ τὸ ἐνώτῃ μὲ τὸ ἰδικόν του, ἢ βλάβῃ τὴν ὑπό-
ληψίν μου διασπείρων ψευδολόγους συκοφαντίας κατ' ἐμοῦ,
πρέπει νὰ μ' ἐπιστρέψῃ ἢ τὸ πράγμα μου αὐτὸ, ἢ τὸ ἰσέτιμόν
του, ἂν ἐκεῖνο δὲν ὑπάρχῃ· πρέπει νὰ μοῦ πληρώσῃ πᾶσαν
ζημίαν, ἣτις μὲ προήλθεν ἐκ τῆς συκοφαντίας του. Εἰς τοῦτο
ἔχω τὸ δίκαιον νὰ τὸν ἀναγκάσω· τὸ δίκαιον τοῦτο λέγεται
καὶ ἰκανοποιήσεως δίκαιον ἰδιαίτερα· ἀλλ' οἱ θετι-
κοὶ νόμοι ἀναλαμβάνουσι τὴν φροντίδα νὰ ἀναγκάσωσι τὸν ἀδι-
κον εἰς ἰκανοδοσίαν· καὶ μόνον εἰς τὸν ἀδικούμενον μένει τὸ
δίκαιον τοῦ νὰ ζητῇ διὰ τῶν θετικῶν νόμων τὴν ἀποκατά-
στασιν τοῦ προσώπου του.

ΡΖ'. γ'. Ἐάν τις ἀδικῶν μὲ βλάβῃ οὕτως, ὥστε δὲν
δύναται ν' ἀποκατασταθῇ πραγματικῶς ἡ ζημία· ἐάν, φέρ-
ειπεῖν, μὲ δειρῆ τις· τὸ φυσικὸν δίκαιον ἀπαιτεῖ νὰ τοῦ ἀντ-
αμείψῃ τὰ ἴσα· διότι, ὅς τις παραιτήσῃ τὸ δίκαιόν του τοῦτο,

68 ΠΕΡΙ ΠΑΡΑΒΑΣΕΩΣ ΤΩΝ ΔΙΚΑΙΩΝ.

ἐμπορεῖ καὶ εἰς τὸν ἑαυτὸν του νὰ πληθύνῃ τοὺς ἀδικητάς, καὶ κατ' ἄλλων νὰ τοὺς κάμῃ προθυμοτέρους· δίκαιον λοιπὸν εἶναι νὰ δαρθῇ ὁ δείρας, ὅπου ἔδειρε· καὶ τοῦτο εἶναι ἡ ἀντέκτισις, ἣτις εἶναι διάφορος ἀπὸ τὴν ἐκδίκησιν, τὴν ὁποίαν ζητοῦν τὰ πάθη, καὶ ὄχι ὁ Λόγος· εἶναι ἔμφυτος ὁρμὴ εἰς καθένα νὰ θέλῃ νὰ προξενήσῃ πόνον εἰς τὸν ὅστις τοῦ ἐπέφερε πόνον· ἡ ὁρμὴ αὕτη γίνεται πάθημα, καὶ τοῦτο ἀποβαίνει πάθος· ἀλλὰ τὸ πάθος δὲν εἶδαι ἴσου ἀντὶ ἴσου, ἀλλὰ δύο ἀνθ' ἑνὸς καὶ ἕκατὸν πολλάκις ἀντὶ ἑνός· διὰ τοῦτο ζητοῦντες τὸ δίκαιον μὲ τὸν Λόγον πρέπει νὰ θέλωμεν ἀντέκτισιν, ἀλλ' ὄχι ἐκδίκησιν· πολλοὶ δὲ ζητοῦσιν ἀντέκτισιν, ὄχι διότι ἠδικήθησαν, ἀλλ' ἢ διότι δὲν εἰσηκούσθη ὁ λόγος των, ἢ διότι δὲν ἀρέθησαν νὰ ἀδικήσῃ· ἀλλὰ τὸ δίκαιον τὸ προστατεύει ἡ Θέμις, ἣτις κρατοῦσα πάντε τὸν ζυγὸν εἰς τὰς χεῖρας ζητεῖ τὴν ἰσότητα, καὶ δὲν θέλει οὔτε ἡ μία πλάστιγξ, οὔτε ἡ ἄλλη νὰ ἐκβῇ ἀπὸ τὴν ἰσότητιαν. Διὰ τοῦτο ἡ ἀντέκτισις πρέπει νὰ εἶναι ἴσου ἀντὶ ἴσου ἀπόδοσις.

ΡΖ'. Πᾶσα ἀνάγκη εἶναι τι ἐναντίον εἰς τὴν ἐλευθέραν σπουδὴν τοῦ ἀνθρώπου, καὶ διὰ τοῦτο εἶναι πρὸς αὐτὸν φυσικὸν κακὸν. Ἐὰν λοιπὸν τὸ φυσικὸν τοῦτο κακὸν ἐπιφερθῇ εἰς τινὰ διὰ τὴν ἐξ αὐτοῦ γενομένην ἀδικίαν, ὀνομάζεται ποινὴ γενικώτερον· διὰ τοῦτο τὸ φυσικὸν τῆς ἀνάγκης δίκαιον, ἐνεργούμενον πραγματικῶς κατὰ προγενομένης ἀδικίας, ἐμπορεῖ νὰ ὀνομασθῇ φυσικὸν ποινῆς δίκαιον. Ἐὰν δὲ μένου τὸ φυσικὸν κακὸν, τὸ ὁποῖον εἶναι προσδιωρισμένον εἰς δικαίαν τινὰ διαταγὴν τῶν πραγμάτων ὡς ἀναγκαῖα συνέπεια τοῦ ἀδίκου, καὶ ἀποφασισμένον νομικῶς κατὰ τοῦ πρωτουργοῦ τῆς ἀδικίας, ὀνομάζεται ποινὴ μερικώτερον καὶ κυριώτερον· ὅταν δὲ πᾶρχει ἄρα μόνον ἐνθετικὸν ποινῆς δίκαιον, ἤτοι